

2

Vol. 16
summer 2024

Research Paper

Received:
12 April 2024
Revised:
07 May 2024
Accepted:
14 June 2024
Published:
20 June 2024
P.P: 103-125ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Social crisis management

Economic crises as a threat to international peace and security

Abbas Munthai¹ | Ali Ranjbar Kermani²

Abstract

The interdependence of the global economy has caused the economic crisis in one country to become a global crisis and affect a wide range of countries to different degrees. The research conducted in this field shows that there is a direct relationship between economic instability and political and social instability, the expansion of the scope of the economic crisis can transform national and international security in political and economic dimensions. The purpose of this article is to investigate the origins, origins, dimensions, solutions for filing lawsuits and compensation for damages caused to subordinates, based on the principles and rules of international investment law in international investment dispute resolution courts, with a descriptive-analytical method, and the results indicate that The increasing scope of global developments and the networking of the contemporary world and its impact on monetary and financial institutions as a branch of the global economy provide the conditions for creating a major economic crisis. In this regard, countries can play an effective and preventive role through interaction, cooperation and structural changes in some international institutions, including the International Monetary Fund, the World Bank, etc.

Keywords: Economic crisis, threat, international peace and security and dispute resolution.

1. Corresponding author: Faculty member of Tehran Azad University, Center, Tehran, Iran.

2. Master of International Law, Islamic Azad University, Tehran Branch, Center.

alirezamortezazadeh32@gmail.com

Cite this Paper: Munthai, M & Ranjbar Kermani, A. (2024) Economic crises as a threat to international peace and security. *Social crisis management*, 16(2), 103–125.

Publisher: Imam Hussein University **Authors**

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0) .

بحران های اقتصادی به عنوان تهدید صلح و امنیت بین المللی

عباس منتهایی^۱ | علی رنجبر کرمانی^{۲*}

چکیده

وابستگی متقابل اقتصاد جهانی سبب شده تا بحران اقتصادی در یک کشور به بحران جهانی تبدیل شود و طیف وسیعی از کشورها را به درجات متفاوت متأثر از خود سازد. تحقیقات صورت گرفته در این زمینه نشان می دهد که ارتباط مستقیمی میان بی ثباتی های اقتصادی با بی ثباتی های سیاسی و اجتماعی برقرار است، گسترش دامنه بحران اقتصادی می تواند امنیت ملی و بین المللی را در ابعاد سیاسی و اقتصادی دچار تحول نماید. مقاله حاضر باهدف بررسی ریشه ها، پیدایش، ابعاد، راهکارهای طرح دعوی و جبران خسارات وارده به تابعان، بر اساس اصول و قواعد حقوق بین الملل سرمایه گذاری در محاکم حل و فصل اختلافات بین المللی سرمایه گذاری با روش توصیفی - تحلیلی صورت پذیرفته است که نتایج حاصله حاکی از آن است که افزایش دامنه تحولات جهانی و شبکه ای شدن جهان معاصر و تأثیر آن بر مؤسسات پولی و مالی به عنوان شاخه ای از اقتصاد جهانی، شرایط را برای ایجاد یک بحران بزرگ اقتصادی فراهم می نماید که در این خصوص کشورها می توانند از طریق تعامل، همکاری و تغییر ساختار در برخی از نهادهای بین المللی از جمله صندوق بین المللی پول، بانک جهانی و غیره نقش مؤثر و پیشگیرانه ای را ایفا نمایند.

کلیدواژه ها: بحران اقتصادی، تهدید، صلح و امنیت بین المللی و حل و فصل اختلافات.

۱. نویسنده مسئول: عضو هیات علمی دانشگاه آزاد تهران مرکز، تهران، ایران.

۲. کارشناس ارشد حقوق بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

alirezamortezazadeh32@gmail.com

استناد: منتهایی، عباس. رنجبر کرمانی، علی (۱۴۰۳)، بحران های اقتصادی به عنوان تهدید صلح و امنیت بین المللی، مدیریت

بحران های اجتماعی، ۱۶(۲)، ۱۱-۲۶.

نویسندگان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY-NC) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

رونق، رکود و بحران جز لاینفک نظام سرمایه‌داری است که در طول تاریخ به اشکال مختلف بروز و ظهور نموده و در نهایت، تکامل سرمایه‌داری را در پی داشته است. چرخه‌های مختلف رونق و رکود که در شرایطی به بحران تبدیل می‌شوند، روند تکامل نظام سرمایه‌داری در چند قرن اخیر را شکل داده‌اند. بحران مالی در سال ۲۰۰۸ که در آمریکا به دلیل اعطای وام‌های آسان و بی‌ملاحظه در بخش ساختمان و مسکن رخ داد به تدریج به یک بحران بزرگ تبدیل شد و بسیاری از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری را در آستانه ورشکستگی قرار داد (واعظی، محمود، ۱۳۸۸). بحران نظام مالی و پولی بین‌المللی زیر مجموعه‌ای از بحران اقتصاد جهانی است و از همین رو، بحران مالی به سرعت به بحران اقتصادی مبدل می‌شود. رویکرد سیستمی در بحران جهانی اقتصاد موجب می‌شود که امواج این بحران دیگر لایه‌های اقتصادی چون تجارت، مالیه، سرمایه‌گذاری، بورس، بانکداری، بیمه، بازار کالا، کار و خدمات و غیره را در برگیرد (همان؛ ص ۷).

اقدامات اضطراری ملی دولت‌های بحران‌زده در مواجهه با بحران اقتصادی جهانی از سال ۲۰۰۸ میلادی در سراسر جهان به صورت فراگیر آغاز شد. در نتیجه این اقدامات نه تنها کشورهای در حال توسعه سرمایه‌پذیر بلکه کشورهای صنعتی و توسعه یافته نیز طی سازوکارهایی، اقدام به انعقاد معاهده سرمایه‌گذاری و بعضاً خود سرانه و تبعیض آمیز بین خود نمودند که با اعتراضات فراوان سرمایه‌گذاران خارجی در کشور میزبان مواجه شدند. به دلیل درگیر بودن دولت‌ها با بحران اقتصادی، رسیدگی به منافع سرمایه‌گذاران بین‌المللی در اولویت کاری قرار نگرفت. در فقدان چنین امکانی، حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری در مقایسه با سازوکارهای حل و فصل اختلافات سازمان‌های تجاری اهمیت و کارایی خود را بیش از پیش نمایان کرد که پیش‌بینی می‌شود همچنان روند صعودی خود را حفظ نماید (جلالی، محمود، ۱۳۸۳).

به‌طور کلی امروزه درهم‌تنیدگی و وابستگی اقتصاد جهانی سبب شده تا بحران نظام مالی به‌عنوان زیر شاخه‌ای از بحران اقتصادی در کشورها به‌خصوص کشورهای بزرگ اقتصادی به سرعت به یک بحران اقتصادی جهانی تبدیل شود و طیف وسیعی از کشورهای جهان را به درجات متفاوت متأثر از خود نماید. از آنجا که ارتباط مستقیمی بین بی‌ثباتی‌های اقتصادی با بی‌ثباتی‌های سیاسی و اجتماعی در سطوح ملی، و بین‌المللی برقرار است، گسترش دامنه بحران اقتصادی می‌تواند امنیت و صلح بین‌المللی جهانی را در ابعاد سیاسی و اقتصادی در معرض تهدید قرار دهد (بلورفروشان، محسن، ۱۳۸۷). از اینرو در این مقاله به بررسی بحران‌های اقتصادی به‌عنوان

تهدید صلح و امنیت بین المللی پرداخته می شود. بدین منظور پس از واکاوی مفاهیم نظری مرتبط با موضوع، به توضیح اثرپذیری صلح و امنیت بین الملل از بحران های اقتصادی، بررسی چگونگی شکل گیری بحران ها، تشریح اقدامات اضطراری منطقه ای و بین المللی دولت ها، شناخت حقوق سرمایه گذاران و قواعد ضمانت آنها بر مبنای حقوق بین الملل سرمایه گذاری در شرایط بحرانی و جمع بندی مطالب واریه پیشنهادها پرداخته شده است.

مفاهیم و مبانی نظری

الف) بحران های اقتصادی

بحران اقتصادی عبارت است از پیداشدن اضافه تولید یعنی پرشدن بازار از کالاهایی که تقاضا برای آنها نیست. به بیان دیگر موقعیتی که در آن اقتصاد یک کشور به عللی مانند یک بحران مالی دچار رکود می شود، کشوری که دچار بحران اقتصادی است به احتمال زیاد کاهش GDP، کمبود نقدینگی، تورم یا کاهش قیمت ها را تجربه می کند (سیف، احمدی، ۱۳۸۰). لذا این وضعیت می تواند بر روی یکی از سه رکن اقتصادی یعنی رشد اقتصادی، تورم و یا اشتغال شکل گیرد. این بحران بدون در نظر گرفتن شرایط زمانی، به لحاظ کوتاه مدت یا بلند مدت می تواند رفاه اقتصادی کل افراد جامعه را کاهش داده و به شدت بر روی نرخ ارز تاثیر گذار باشد (محمودی، سید محمد؛ ۱۳۸۲). که در اینجا می توان به بحران های ۱۹۲۹ موسوم به وال استریت، شرق آسیا، ۲۰۰۷-۲۰۰۸ آمریکا و یونان اشاره نمود.

ب) صلح و جایگاه آن در نظام بین الملل

واژه صلح در لغت به معنی مسالمت، سازش و از بین بردن نفرت و دشمنی میان مردم بوده و با جنگ و جدال در تضاد است. از نظر روابط بین الملل مقصود از صلح، احتراز از اختلاف و برخورد شدید با سایر کشورها است. به عبارت دیگر صلح ثبات نسبی نظامی و فقدان اختلاف و بی نظمی در سیستم امنیت بین الملل است. از منظر حقوق بین الملل نیز صلح با یک سند تعهد آور و ملتزم کننده کشورها به رعایت یک سلسله ترتیبات در روابط بین الملل حاصل می شود (گلدستین، ۱۹۹۲). صلح تا قبل از تأسیس ملل متحد، در روابط بین المللی نیز همین مفهوم را داشت. لکن ملل متحد، مفهوم صلح را وسعت داده و آن را به عنوان «یک نظم بین المللی مبتنی بر عدالت» تلقی کرده است؛ بنابراین از این دیدگاه، صلح صرفاً فقدان جنگ نیست، بلکه انجام هر عملی که در تعارض با عدالت باشد و می تواند سبب تهدید صلح و نقض آن محسوب شود. این دیدگاه پس از اتمام

جنگ سرد قوام یافت و سران اعضای شورای امنیت در اعلامیه‌ای در پایان نشست خود در ۳۱ ژانویه ۱۹۹۲ اعلام داشتند: «امروز دیگر فقدان جنگ و مخاصمه مسلحانه میان دولت‌ها به مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی نیست، بلکه عدم ثبات و پایداری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و حتی نقض حقوق بشر نیز می‌تواند تهدید علیه صلح و امنیت جهانی به حساب آید» (اشرافی، داریوش (۱۳۹۲). گلدستین ۱ عنوان نمود، صلح را باید چیزی فراتر از فقدان جنگ دانست و صرف عدم وجود جنگ، تضمین نمی‌کند که در آینده جنگی رخ ندهد. صلح مثبت صلحی است که سعی می‌شود دلایل بروز درگیری‌ها حل و فصل شوند. صلح مثبت، مجموعه عملیاتی محسوب می‌شود که معمولاً شامل حذف خشونت ساختاری است که از دلایل بروز درگیری‌ها قلمداد می‌گردد؛ بنابراین تعریف مضیق و منفی از صلح، غیرکافی به نظر می‌رسد و با رهیافت عدالت در تعارض است (شایگان، فریده، ۱۳۸۰). اگر صلح به طور مضیق، صرفاً به‌عنوان تهدید یا توسل به‌زور، علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر دولت تعریف شود یا به بیان دیگر به معنی عدم وجود تهدیدی برای وضع موجود یا عدم نقض آن یعنی صلح منفی ۲ تلقی شود.

ج) امنیت و جایگاه آن در نظام بین‌الملل

به‌طور کلی واژه امنیت به‌نوعی احساس روانی اطلاق می‌شود که به‌خاطر مبرا بودن از ترس، وضعیت آرامش و اطمینان خاطر احساس می‌شود. در مفهوم کلی، امنیت به برحذر بودن از خطراتی اطلاق می‌شود که منافع و ارزش‌های انسان‌ها را مورد تهدید قرار می‌دهد (اشرافی، داریوش، ۱۳۹۲). بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد تاکنون مفاهیم مختلفی از امنیت پا به عرصه وجود گذاشته که یکی از این مفاهیم شعار امنیت مشترک ۳ می‌باشد. این دیدگاه سنتی به این لحاظ مد نظر قرار گرفت که هرچه کشوری امن تر باشد این وضعیت به امنیت سایر کشورها نیز کمک خواهد کرد، بعدها با ارائه مفهوم امنیت جامع، چالش ریشه‌ای تری نسبت به مفهوم امنیت ایجاد شد (پالم، ۱۹۸۲). ۴ در ادبیات نوین، مفهوم امنیت انسانی ۵ رواج پیدا کرده که به معنی

۱- Goldestein

۲- Negative peace

۳- Common Security

۴- Palme. O. , (1982)

۵- Human security

ایمنی از تهدیدهای جدید دنیای امروز نظیر گرسنگی، فقر، ستم دیدگی و آثار و تبعات زیان بار ناشی از شکل گیری زندگی جهان معاصر است (لونرگان، اس، ۱۹۹۹). ۱۰ سالیان متمادی مقوله و مفهوم امنیت در مواجهه با مفهوم نظامی آن درک می شد و هرگاه جایی فارغ از تنش ها و درگیری های نظامی بود، ادعای برقراری امنیت نیز مطرح می شد. این تصور سنتی از مفهوم امنیت ادامه داشت تا آنکه برنامه توسعه ملل متحد دکنترین امنیت انسانی را تدوین نمود. امنیت انسانی تحت تأثیر متغیرهای بین المللی و منطقه ای که بحران محسوب می شود همواره مورد تهدید قرار داشته و هر چه بر دامنه گسترش جهانی شدن و ابعاد آن افزوده می شود نسبت به آن دسته از کشورهایی که آسیب پذیری بیشتری دارند این تهدیدات در عرصه های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تشدید خواهد شد (نوید نیا، منیژه؛ ۱۳۸۴). عنصر کلیدی مفهوم سنتی امنیت، امنیت ملی است که ناظر بر امنیت نظامی کشورها است به همین منظور، چالشی که بر این مفهوم وارد می شود این است که گاهی تأکید بر مفهوم حاکمیت، خود موجب می شود که تهدیدی عمده علیه امنیت مردم آن کشور یا سایر کشورها به شمار آید. بنابراین اگر امنیت را به صورت انسان مدارانه تری ارزیابی کنیم، توجه بیشتر به حقوق بشر خواهد بود (بوث، ک، ۱۹۹۹). ۲. بدین ترتیب مقدمه منشور ملل متحد، نیل به عدالت و شرایط مناسب زندگی برای انسان ها و تحقق اهداف مندرج در سند مؤسس سازمان ملل متحد را تحت دو زمینه اعلام می دارد: محفوظ نگاه داشتن نسل های آتی از بلای جنگ و ایمان به حقوق اساسی بشر. این دو مقدمه همان چیزی است که بستر برجسته شدن صلح و امنیت بین المللی را به عنوان مهمترین و اصلی ترین هدف سازمان ملل متحد فراهم می سازد (راجان، ک. اف، ۱۹۶۱).

اثرپذیری صلح و امنیت بین المللی از بحران های اقتصادی

در دوران پس از جنگ سرد امنیت اقتصادی در کلیه زمینه های مربوط به امنیت، اهمیتی بسیار اساسی یافته و البته تأثیر آن بر کشورهای مختلف با توجه به جایگاهی که در روند توسعه اقتصادی دارند متفاوت است. عامل اقتصادی در روابط بین الملل نقش محوری یافته و امنیت اقتصادی بخش اساسی امنیت کشورها را تشکیل می دهد و نه تنها کشورهای پیشرفته بر مسائل اقتصادی، تولید، علوم و فنون و بازار تأکید دارند، بلکه کشورهای در حال توسعه نیز در مواجهه با روند جهانی شدن،

۱- Lonergan. S. , (1999),

۲- Booth. K (1999),

ناگزیر به حضور فعال در بزرگراه اقتصاد جهانی هستند و بسیاری از کشورها امنیت اقتصادی را برترین عامل و هدف در امنیت جامع خود تلقی می‌کنند (امیدوارنیا، محمدجواد؛ ۱۳۸۱). یکی از مواردی که نشان‌دهنده رابطه میان وضعیت‌های اقتصادی و صلح و امنیت بین‌المللی است وجود وابستگی‌های اقتصادی و مالی بین کشورها می‌باشد. هورست تلچیک^۱ در کنفرانس مونیخ در رابطه میان توسعه اقتصادی و امنیت جهانی در سال ۲۰۰۵ به طرح این ایده پرداخته است که توسعه اقتصاد جهانی، به کاهش چشمگیر احتمال بروز منازعات نظامی میان کشورها می‌انجامد. پتریک مک‌دونالد^۲ در مقاله‌ای با عنوان «صلح از طریق تجارت یا تجارت آزاد؟» می‌نویسد: «بحث بر سر نقش تجارت بین‌الملل در تغییر سیاست خارجی کشورها و به طور خاص تصمیمات آنها در مورد جنگ، جایگاه مسلط خود را در رشته‌های روابط بین‌الملل و اقتصاد سیاسی بین‌الملل باز یافته است». در توضیح منطقی این نتایج تجربی می‌توان به تأثیر تجارت بر افزایش ارتباطات و پیوندهای فراملی اشاره کرد. (واعظی، محمود (۱۳۸۸).

کارشناسان امنیتی آمریکا نیز گزارش دادند که رکود اقتصادی منجر به ایجاد ناآرامی‌های اجتماعی و بی‌ثباتی سیاسی در برخی نقاط استراتژیک دنیا شده است و هشدار داده‌اند که یک رکود طولانی در بلندمدت می‌تواند منافع امنیتی ایالات متحده آمریکا و غرب را تضعیف کند. بلر^۳ (رئیس سابق سیا) نیز در ۱۲ فوریه سال ۲۰۰۹ در کمیته اطلاعات سنا که به منظور دغدغه‌های امنیتی رکود اقتصادی برگزار شده بود هشدار داد که «در صورتی که بحران‌های اقتصادی برای یک تا دو سال دیگر افزایش یابد به بی‌ثباتی سیاسی دولت‌هایی که متحد واشنگتن می‌باشند منجر خواهد شد.» (کار ملی. ب و کارون. ت ۲۰۰۹).

شکل‌گیری بحران‌های اقتصادی

شکل‌گیری بحران‌های اقتصادی در جهان به طور عمده در دو شکل رخ می‌دهد:
الف) بحران اقتصادی شرق آسیا

۱- Horst Teltschik

۲- Patrick Mc Donald

۳- Blair, Dennis

۴- Crumly. B & Karon. T (2009).

بروز بحران اقتصادی در شرق آسیا در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ میلادی می تواند درک و شناخت ما را از بحران مالی بین المللی ۲۰۰۸ بیشتر کند. ستون پایه رشد اقتصادی کشورهای شرق آسیا جذب سرمایه های خارجی و گسترش صادرات به سایر نقاط جهان بود. این روند، جذب سرمایه های خارجی به صورت سرمایه گذاری مستقیم خارجی و خرید اوراق بهادار را به همراه داشت. رونق اقتصادی در آمریکا و اروپا و پیش بینی کاهش سود دهی سهام در دست سرمایه گذاران در بازار شرق آسیا، آنها را به خروج سرمایه های خود از این منطقه اغوا کرد که این خود علت اصلی بروز بحران شد. کشورهای که از بدهی بیشتر برخوردار بودند مانند کشورهای تایلند و اندونزی از شدت بحران، آسیب های بیشتری دیدند و حتی در پی بروز بحران، بخشی از کشور خود را از دست دادند (اندونزی). یکی دیگر از علل بروز بحران در این منطقه، سرمایه گذاری کلان در فعالیت های غیر تولیدی و غیر صادراتی نظیر املاک، مستغلات و سفته بازی بود. بدین ترتیب آهنگ رشد اقتصادی در کشورهای این منطقه کندتر شد. صندوق بین المللی پول گزارش داد که بروز بحران مالی در شرق آسیا، آهنگ کند رشد اقتصادی به شرح ذیل را به همراه داشته است:

- رشد اقتصادی کره جنوبی در سال ۱۹۸۸ از ۳/۵ درصد به ۲/۵ درصد.

- رشد اقتصادی اندونزی در سال ۱۹۹۸ از ۴/۲ درصد به ۲ درصد.

- رشد اقتصادی تایلند در سال ۱۹۹۸ صفر شد.

کسری تراز حساب جاری کشورهای آسیایی در سال ۱۹۹۸ افزایش پیدا کرد و صندوق بین المللی پول این افزایش را در سال ۱۹۹۸، ۲۹ درصد و تا سطح ۲۳۰ میلیارد دلار برآورد کرد. برخی صاحب نظران امور امنیت و اقتصاد از جمله مایلز کالر^۱ نقش نهادهای پولی و مالی بین المللی در مهار بحران مذکور در شرق آسیا را جدی می دانست و در مقاله ای نیز خاطر نشان ساخت که بحران بعدی مالی و پولی بین المللی (منظور پس از بحران مالی شرق آسیا)، تأثیرات عمیقی بر اقتصاد بازار آزاد، اقتصادهای تک محصولی و مهم تر از همه بر تکنولوژی پیشرفته آمریکا با توجه به آسیب پذیری امنیتی و اقتصادی آن کشور در پی واقعه ۱۱ سپتامبر و جنگ های ۲۰۰۲ افغانستان و ۲۰۰۳ عراق خواهد داشت (عادلی، محمد حسین؛ ۱۳۸۷ه).

ب) بحران اقتصادی بزرگ سال ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ در آمریکا

شکل گیری بحران مالی در آمریکا دلایل مختلف سیاسی و اقتصادی دارد. در اوایل هزاره جدید، نشانه های جدی از رکود در اقتصاد آمریکا پدیدار شد و بورس این کشور به شدت سقوط

نمود مسئولان اقتصادی در آن زمان جهت جلوگیری از وقوع بحران اقتصادی، با کاهش نرخ بهره و افزایش اعتبارات عامه مردم، تقاضای بسیار بالایی را در بخش مسکن ایجاد نمودند. ترکیب سیاست‌های انبساطی در آمریکا در آن زمان کارآمد بود و باعث افزایش تقاضا در بازار مسکن و به تبع آن جلوگیری از رکود اقتصادی گردید.^{۱۰} اهمیت این موضوع در آن است که اکثر مردم آمریکا خرید خانه را به کمک وام انجام می‌دهند که ارزش این وام تا ۹۵ درصد ارزش کل خانه نیز می‌رسید این تحول، افزایش تقاضا برای مسکن را ایجاد کرد؛ چون در شرایط افزایش قیمت مسکن به هر حال خریدار حتی در صورت مواجه شدن با مشکل بازپرداخت اقساط، خانه خود را با قیمتی بالاتر از قیمت خرید می‌فروخت و بدهی بانک را پرداخت می‌کرد براین اساس، بانک‌های آمریکایی از سال ۲۰۰۳ و ۲۰۰۵ شرایط اعطای وام مسکن را تسهیل کردند و بسیاری از دلالتان مسکن نیز در این بخش فعال و به تدریج با رونق بخش مسکن، عرضه مسکن نیز از تقاضا پیشی گرفت علاوه بر این بسیاری از افراد بدون اعتبار و پشتوانه کافی اقدام به خرید مسکن در حدی فراتر از توانایی بازپرداخت خود کردند و یک تقاضای هم‌زمان و فشرده طلبکاران مشکلات بانکی را به سایر بانک‌ها منتقل کرد و به سرعت سراسر بازار سرمایه را در بر گرفت؛ و باتوجه به اینکه بخش مسکن و صنعت ساختمان ۱۵ درصد اقتصاد آمریکا را شکل می‌دهد، بحران در این بخش اقتصاد آن کشور را متأثر ساخت (بلورفروشان، محسن؛ ۱۳۸۷).

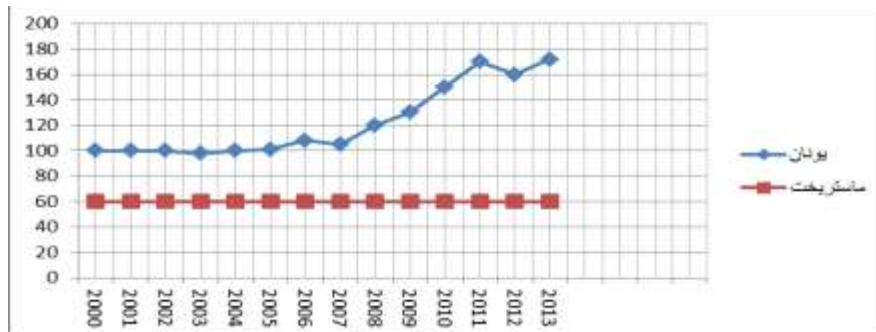
ج) بحران اقتصادی یونان

یونان به دنبال بحران بدهی‌ها که از سال ۲۰۱۰ عملاً گریبانگیر آن کشور شد، دوران دشواری را پشت سر گذاشت. سیاست‌های ریاضتی که پس از اعطای بسته کمک‌های مالی در پیش گرفته شد، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی وخیمی برای مردم یونان در پی داشت و سبب افزایش نرخ بیکاری و گسترش فقر گردید. در انتخابات ژانویه ۲۰۱۵ حزب چپ گرای سیریزا به رهبری آلکسیس سیراس به دنبال ناامیدی مردم از عملکرد احزاب عمده این کشور مانند حزب سوسیالیست (پاسوک) و حزب دموکراسی نوین، به پیروزی رسید. این حزب اعلام کرده بود که با برنامه‌های ریاضتی مخالف است و ضمن اینکه خواستار بخشودگی وام‌های جاری این کشور شد (ایزدی، پیروز؛ ۱۳۹۴).

دولت یونان تحت فشار بانک مرکزی اتحادیه اروپا، بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول به ادامه سیاست ریاضت اقتصادی برای برون‌رفت از بحران مالی، تشویق می‌شود، اما ادامه سیاست مذکور نه تنها باعث بهبود وضعیت اقتصادی این کشور نشد، بلکه هر روز بر مشکلاتش افزوده

گردید تا جایی که شمار زیادی از مردم این کشور قادر به تأمین مواد غذایی روزانه خود نبودند و برای رفع نیازهای اولیه به سازمان های مردم نهاد، روی آورده اند و حتی شمار افراد بی خانمان در این کشور حدود ۲۵ درصد افزایش یافته و شمار خودکشی ها که بسیار نادر و ناشناخته بود، امروزه به طور بی سابقه ای رو به گسترش نهاده است. شمار زیادی از خانواده ها از روشنایی برق محروم اند و عده زیادی نیز בעلت نداشتن پول کافی برای خرید سوخت، به سوزاندن چوب و هیزم روی آورده اند (سمیعی اصفهانی، علیرضا و نیری، هومن، ۱۳۹۴).

موقعیت فعلی این کشور ناشی از سیاست های غلط طی ۲۵ الی ۳۰ سال گذشته است. این وضعیت ارتباط نزدیکی با بی کفایتی و بی نظمی های مالی دولت، بازنشستگی ناپایدار، قدرت رقابتی پایین، شیوه های پوپولیستی احزاب سیاسی و مشکلات سازمانی و سیاسی در اروپا دارد. در پیش از بحران، میزان بدهی های یونان در تولید ناخالص داخلی یکی از بالاترین ها در اروپا است. این نرخ بویژه پس از سال ۲۰۰۰ روند صعودی داشت و در سال ۲۰۱۳ به بیش از ۱۶۰ درصد رسید، نرخی که حتی بیشتر از ملاک ماستریخت ۱ (۶۰ درصد از تولید ناخالص داخل) بود. نرخ کسری بودجه عمومی به تولید ناخالص داخلی در یونان همواره بالاتر از میانگین منطقه اروپا از زمان ورود یونان بوده است (از تورک. اس و سوزد میر. آ، ۲۰۱۵).

نمودار بدهی خالص کلی یونان بر حسب تولید ناخالص داخلی

در کل برخی از دلایل ریشه های بحران بر اساس اعلام سیستم بانکی یونان عبارت اند از:

- ۱- ادامه بحران از ۳۶ سال قبل
- ۲- بدهی عمومی بالا و رو به افزایش
- ۳- عدم وجود تلاش نظامدار برای کنترل هزینه ها و جلوگیری از فرار مالیاتی

به طور خلاصه شاخص‌های اقتصاد کلان یونان طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ به شرح جدول ذیل می‌باشد:

شاخص‌های اقتصادی کلان نرخ متوسط (سالانه)

	۲۰۰۰-۲۰۰۵	۲۰۰۵-۲۰۱۲
رشد تولید ناخالص واقعی	۴/۵	۲
رشد سرمایه‌گذاری ثابت	۶/۹	-۱/۹
تورم (CPI)	۳/۳	۳
کسری بودجه عمومی دولت (به درصد تولید ناخالص داخلی)	-۵/۲	-۸/۳
کسری بودجه اولیه یا مازاد به درصد تولید ناخالص داخلی)	۰/۶	-۲/۹
مجموع مخارج دولت به درصد تولید ناخالص داخلی)	۴۵/۵	۴۷/۵
مجموع درآمد عمومی دولت به درصد تولید ناخالص داخلی)	۴۰/۳	۳۹/۱
بدهی کلی دولت به درصد تولید ناخالص داخلی)	۱۰۱	۱۰۹/۷
کسری حساب‌جاری به درصد تولید ناخالص داخلی)	-۶/۸	-۱۱/۹

چگونگی اشاعه بحران‌های اقتصادی

وقوع ریسک در گردش پولی و مالی جهان با کسری تراز پرداخت‌ها همراه است در نتیجه، روند تسویه پرداخت‌های بین‌المللی دچار رکود می‌شود. امروزه مقررات پولی بین‌المللی جریان تسویه‌های بین‌المللی را اکثراً با نرخ دلار تعیین می‌کند؛ لذا شبکه‌ای شدن جهان معاصر، موجب اشاعه بحران نظام پولی مالی به طرف‌های جهانی می‌شود، بازارهای مالی به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند: الف) بازارهای پولی که در برگیرنده بازار بین‌بانکی است ب) بازارهای مالی، سرمایه و سهام که شرکت‌های مختلف و متعددی را شامل می‌شوند.

در بازارهای پولی آنچه که برای بانک‌ها و مؤسسات پولی ایجاد درآمد می‌کند، وام‌دادن است؛ ولی در بازارهای مالی سرمایه و سهام این درآمد با افزایش قیمت سهام و سفته‌بازی روی سهام ایجاد می‌شود. از جمله بازارهایی که به هر دو عرصه تعلق دارند بازارهای رهنی یا بازارهای

اعطای وام مسکن و رهنی است، در واقع، مؤسسات مالی به خریداران مسکن در ازای وثیقه وام می پردازند و پی آن درآمد ایجاد می کنند.

بحران مالی و پولی بین المللی از عوامل گوناگونی از جمله فقدان سازوکار مقررات تفصیلی ناظر بر اعطای وام به ویژه وام به افراد فاقد توان پرداخت گرفته تا ابزارها و مشتقات مالی نوپدید و نیز عدم توجه و نظارت کافی صندوق بین المللی پول در زمینه تحولات پولی و مالی در آمریکا و غیره برای رهانیدن آنها از ورشکستگی حاکی از ورود دولت ها به عرصه اداره و امور شرکت ها است، بنابراین رشد جهانی در مواجهه با یکی از مهم ترین بحران های مالی و پولی بین المللی در حال ازدست دادن سرعت متعادل خود است. این کاهش رشد اقتصادی در کشورهای توسعه یافته به ویژه آمریکا که بحران بازار مسکن در سال های اخیر فشارهای مالی زیادی را متحمل نمود، بیشتر است. بر اساس چشم انداز صندوق بین المللی پول از اقتصاد جهان، رشد اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۸ به ۳/۷ درصد کاهش یافت طی دو دهه پایانی قرن بیستم رشد قابل توجه سهام شرکت ها و دارایی ها باعث برخی نگرانی ها گردید. با نگاهی به جدول ذیل می توان به رشد فزاینده دارایی های مالی جهان در دو دهه اخیر پی برد.

ارقام به تریلیون دلار است

سرفصل	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۱۲	رشد سالانه
سهام شرکت ها	۳	۹	۳۲	۵۴	۱۰/۴٪
اوراق قرضه خصوصی	۲	۱۰	۲۲	۴۳	۱۰/۷٪
سپرده های بانکی	۵	۱۶	۲۶	۴۵	۷/۸٪
سهام کل دنیا	۱۲	۴۳	۹۴	۱۶۷	۹/۱٪
تولید ناخالص داخلی جهان (به همراه آمریکا)	۱۰	۲۲	۳۲	۴۸	۵/۷٪
میزان رشد دارایی های مالی	۱۰۱	۲۰۱	۲۰۹	۳۰۵	-

جهان					
------	--	--	--	--	--

لذا مشاهده می‌شود رشد فزاینده درآمدهای سهام شرکت‌ها، اوراق قرضه دولتی و خصوصی، سپرده‌های بانکی و تولید ناخالص داخلی دنیا که خود باعث رشد خیره‌کننده دارایی‌های مالی دنیا شد از ۱۰۱ تریلیون دلار در سال ۱۹۸۰ به ۳۰۵ تریلیون دلار در سال ۲۰۰۶ رسیده است بنابراین روشن است که این نقدینگی مالی زیاد، ابتدا در جامعه آمریکا و سپس در سایر نقاط دنیا به صورت‌های گوناگون موجب بروز بحران گردیده است (صبوری، حسین؛ ۱۳۸۷).

اقدامات اضطراری و ضروری منطقه‌ای و بین‌المللی دولت‌ها برای مقابله با بحران اقتصادی

الف) اقدامات اضطراری بین‌المللی دولت‌ها برای مقابله با بحران‌های اقتصادی

دولت‌ها برای حفاظت از نظام مالی اقتصادی خود در برابر آفات و آسیب‌های ناشی از بروز بحران اقتصادی اقدامات گوناگونی انجام داده‌اند؛ ولی این تلاش جامعه بین‌المللی از طریق همکاری‌های بین‌المللی، برای جلوگیری از این پدیده زیان‌بار جهانی تاکنون موفق نبوده و به‌ناچار برای مقابله و جلوگیری از سرایت آن از بخش‌های مختلف بحران‌زده به دیگر بخش‌های اقتصادی به اقدامات اضطراری ملی و بین‌المللی روی آورده‌اند که اجرای اقدامات مذکور زمینه تداخل میان تصمیمات داخلی دولت‌ها در مقابله با بحران اقتصادی جهانی و تعهدات بین‌المللی ایشان را فراهم آورده است (جلالی، محمود؛ ۱۳۸۳).

در یک نگاه کلی اقدامات اضطراری دولت‌ها برای مقابله با بحران اقتصادی به سه دسته تقسیم می‌شوند که ذیلاً به بررسی این اقدامات پرداخته می‌شود (همان، ۱۶۰).

۲- اقدامات تثبیت‌کننده نظام مالی اقتصاد داخلی

اقداماتی که دولت‌ها برای تثبیت نظام مالی اقتصاد داخلی انجام می‌دهند در راستای اعتمادسازی در بازار و صنایع بانکی و استمرار تأمین وجه توسط بانک‌ها است. تأمین نقدینگی، اصلاح نظام اقتصادی به‌سوی خصوصی‌سازی یا تقویت بخش دولتی، خرید دارایی‌های بانکی باهدف جلوگیری از سقوط ارزش اقتصادی، افزایش نقدینگی بانکی، اعطای وام بین‌بانکی و تضمین دولتی سپرده‌گذاری، نمونه‌هایی از این اقدامات به شمار می‌رود. در اجرای این اقدامات، اعمال تبعیض بسیار محتمل است؛ مثلاً در اکتبر سال ۲۰۰۸، دولت استرالیا متعاقب بحران اقتصادی جهانی، اعطای وام‌های درخور توجه و تضمین سپرده‌ای را به نفع صنعت بیمه داخلی خود آغاز نمود. اقدامات مذکور فقط به شرکت‌های بیمه، بانک‌ها و موسسات اعتباری استرالیایی و شرکت‌های تابعه استرالیایی بانک‌های خارجی تعلق می‌گرفت درحالی که شعبات بانک‌های

خارجی مانند "سی تی بانک"، "کردیت سوئیس" و "یو بی اس" از حمایت های مذکور مستثنی شده بودند. این امر باعث انتقال سرمایه از بانک های خارجی به بانک های داخلی استرالیا شد و خسارات قابل توجهی به بانک های خارجی فعال در استرالیا وارد ساخت (جلالی، محمود؛ ۱۳۸۳).

ب) اقدامات ضروری منطقه ای دولت ها برای مقابله با بحران های اقتصادی

در حال حاضر هیچ کشوری نمی تواند ادعا نماید که از اثرات اقتصادی جهانی مصون مانده است. کشورهای جهان متناسب با میزان وابستگی و همکاری خود با کشورهای بحران خیز مانند آمریکا و کشورهای اروپایی، تأثیرپذیری متفاوتی از بحران اخیر داشته اند. در شرایط کنونی تنها اقدامات بین المللی جهت رفع بحران مؤثر نخواهد بود چرا که ما همواره شاهد تکرار این معضل جهانی هستیم. کشورهای جهان برای مقابله با بحران مالی سعی نموده اند علاوه بر ارائه راهکارهای بین المللی، همکاری خود در قالب سازمان های منطقه ای نظیر شانگهای، اتحادیه اروپا، کشورهای مشترک المنافع، اقتصادهای نوظهور صنعتی آسیا، گروه هفت، همکاری آسیا اروپا (آسیم)^۱، شورای همکاری کشورهای حوزه خلیج فارس، "آسه آن"^۲ و "آپک"^۳ را جهت یافتن راه های جدید، توسعه دهند؛ بنابراین توسعه همکاری ها در قالب سازمان های منطقه ای همواره به عنوان رهیافتی جهت خروج از بحران های بین المللی، مورد توجه بوده است و برخی از این سازمان های منطقه ای جهت افزایش توانایی خود برای مقابله با بحران ها، ارائه راهکارهای ذیل را ضروری دانسته اند:

۱- تأسیس صندوق مبارزه با بحران

پیدایش صندوق بین المللی پول، ابتدا موجب دلگرمی بسیاری از کشورهای جهان، مخصوصاً کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته شد؛ اما دیری نگذشت که همگی از ناکارآمد بودن آن در حل تمامی مشکلات مالی جهان به دلیل تحمیل شرایط حامیان، آگاهی یافتند؛ زیرا مؤسسان اصلی صندوق مذکور که آمریکا در رأس آنان قرار دارد، مقررات آن را به گونه ای تنظیم کردند که بیشتر تأمین کننده منافع آنان باشد. به همین دلیل، در برخی مواقع، کشورهای دریافت کننده وام، مجبور شدند زیر بار اصلاحات ساختاری فشرده بروند که گاهی اوقات، عملاً نتیجه معکوس داشته

۱- ASEM

۲- ASEAN (Association of Southeast Asia Nation)

۳- OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries)

است، اما تأسیس صندوق مقابله با بحران در سطح منطقه‌ای با مقررات مخصوص خود که مناسب تمامی کشورهای عضو همان تشکیلات منطقه‌ای باشد، می‌تواند کار آیی بیشتر و مؤثرتری داشته باشد؛ بنابراین تأسیس چنین صندوقی باید به‌عنوان یک ضرورت جهت توسعه همکاری‌های منطقه‌ای، در دستور کار قرار گیرد (علیپور، محمدرضا ناندل؛ ۱۳۸۷).

۲- تسهیل تجارت درون منطقه‌ای

ایجاد شرایط لازم برای توسعه تجارت درون منطقه‌ای، می‌تواند رکود موجود را کاهش داده و رونق لازم را به بازارهای بین‌المللی بازگرداند. در واقع کاهش تقاضای جهانی، موجب افت صادرات خواهد شد. در نتیجه صنایع به سمت کاهش تولید پیش رفته و بیکاری افزایش خواهد یافت. آنچه مسلم است در نظر گرفتن گسترش دامنه ترجیحات تجاری، رونق بیشتری ایجاد و گردش بازار سرمایه را روان‌تر می‌کند (همان. ص ۱۰).

۳- تأسیس و تقویت شرکت‌های بیمه منطقه‌ای

تضمین اصل سرمایه و دارایی، یکی از راه‌های کاهش خطرپذیری در اقتصاد جهان می‌باشد. همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی نیازمند یک سیستم بیمه‌ای کامل هستند تا تجار با اطمینان بیشتری به فعالیت‌های اقتصادی بپردازند. تأسیس شرکت‌های بیمه منطقه‌ای و ایجاد خدمات (پوشش) بیمه‌ای برای مقابله با بحران، این امکان را فراهم می‌سازد تا در مواقع بحرانی، زیان‌های وارده به حداقل برسد (علیپور، محمدرضا؛ ۱۳۸۷).

۴- تأسیس صندوق سرمایه‌گذاری مشترک

همان‌طور که اشاره شد، زیرساخت اقتصادی قوی و بالابودن تولید ناخالص داخلی، عاملی مهم برای رهایی از بحران می‌باشد. سرمایه‌گذاری مشترک در زمینه‌های مستعد در هر کشور، قطعاً به رشد اقتصادی کمک می‌کند. صندوق سرمایه‌گذاری مشترک یک گزینه مناسب برای تجمیع سرمایه‌های سرگردان جهت پیشبرد طرح‌های بزرگ و تقویت زیرساخت اقتصادی مناطق مختلف جهان است.

۵- تعیین پول واحد

تجربه برخی از سازمان‌های بین‌المللی همچون اتحادیه اروپا نشان می‌دهد که ایجاد پول واحد اروپایی و استفاده از آن در تجارت درون منطقه‌ای و برون منطقه‌ای از دو جنبه قابل تأمل است. اول اینکه با توجه به تنوع وضعیت اقتصادی کشورهای عضو، قدرت اقتصادی کشورهای توانمند باعث

تقویت پول واحد خواهد شد، دوم اینکه نوسانات این ارز به دلیل داشتن پشتوانه قوی، کمتر می شود (همان، ص ۱۰).

۶- بهره گیری از کمک های سازمان های بین المللی

باتوجه به اینکه سازمان های بین المللی و آژانس های تابعه آن، نظیر «آنکتاد»^۱ و «یونیدو»^۲، کمک های خود را ترجیحاً در قالب طرح های منطقه ای ارائه می دهند، هر سازمان منطقه ای می تواند با هماهنگی مناسب، کمک های بیشتری را به خود اختصاص دهد (علیپور، محمدرضا؛ ۱۳۸۷). در سال ۱۹۶۴، سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه، با تأسیس «تشکیلات همکاری عمران منطقه ای» بنیان یک همکاری منطقه ای را پایه ریزی کردند؛ ولی بعد از وقفه چند ساله در فعالیت های تشکیلات اقتصادی مذکور، سه کشور باهدف توسعه روابط و بسط همکاری ها در سال ۱۹۸۴ با تأسیس سازمان همکاری اقتصادی (اكو) موافقت کردند. منطقه اكو به واسطه واقع شدن در منطقه جغرافیایی ویژه و بااهمیت، سال ها به عنوان پل ارتباطی «شرق و غرب» و «شمال و جنوب» مطرح بوده است.

حقوق سرمایه گذاران بر مبنای حقوق بین الملل در شرایط بحرانی

سرمایه گذاری مستقیم خارجی به منظور کسب منفعت دایمی در موسسه ای مستقر در کشوری غیر از کشور سرمایه گذار صورت می گیرد و نتیجه آن کسب حق رأی مؤثر در فعالیت های یک شرکت می باشد. به عبارتی دیگر سرمایه گذاری به صورت سهام، سرمایه گذاری مجدد درآمدها و اوراق قرضه میان یک شرکت مادر و شرکت های تابع یا وابسته می باشد که به طور کلی به آن اشاره می گردد.

الف) هدف از جذب سرمایه گذاری خارجی

سرمایه گذاری خارجی یکی از چرخه های اقتصاد جهانی به شمار می رود که سرمایه گذاران به شکل مستقل یا مشارکت در تولید و ساخت کالا، استخراج مواد اولیه و سایر مراحل فعالیت اقتصادی در کشور میزبان حضور می یابند. در این مسیر تکنولوژی پیشرفته و آخرین سیستم های مدیریتی به همراه سرمایه برای حداکثر ساختن سود به کشور میزبان وارد می شود. سرمایه گذاری

۱- UNCTAD

۲- UNIDO

خارجی به دو دلیل، یکی فقدان منابع مالی داخلی و دیگری عدم کارآمدی این منابع در کشورهای در حال توسعه جذب می‌شود.

ب) نگاهی به سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

اقتصاد ایران به دلیل چندین سال درگیری در تحریم‌های اقتصادی، امکان استفاده مناسب از ابزار اعتبارات بین‌المللی را در اختیار ندارد؛ اما به‌هر حال ایران می‌تواند در کنار راه‌حل‌های داخلی که برای عبور از پیامدهای بحران مالی جهانی برمی‌گزیند به صدور گواهی سپرده ارزی مدت‌دار و یا انتشار اوراق قرضه ارزی بین‌المللی به‌منظور تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری خود اقدام نماید (تقوی، مهدی؛ ۱۳۹۰). اکنون اقتصاد ایران علاوه بر منابع ارزی خارجی به فناوری و دانش روز دنیا نیز برای بهره‌گیری در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی خود نیاز مبرم دارد (حسینی مقدم، سید روح ا. ...؛ ۱۳۸۵).

ج) تدابیر حقوقی برای جلب سرمایه‌گذاری خارجی

امروزه گستره و افزایش دامنه هرگونه حرفه و حرف، فعالیت تجاری و اقتصادی اعم از ملی و بین‌المللی سبب گشته، چارچوب حقوقی معقول و مناسبی که تضمین‌کننده ساختار، عملکرد، آثار یا فعالیت در آن زمینه باشد، در ایران نیز پس از مباحث فراوان در خصوص قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، این قانون در سال ۱۳۸۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید (آذری، مصطفی؛ ۱۳۸۷).

د) ورود سرمایه و استقرار مالکیت

در ماده ۵ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی ایران، «سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران» ۱ تنها نهاد رسمی تشویق سرمایه‌گذاری‌های خارجی است و درخواست‌های سرمایه‌گذاران در خصوص امور ذیربط از جمله پذیرش، ورود، بکارگیری و خروج سرمایه می‌باید به آن سازمان تسلیم گردد که پس از تقدیم درخواست، سازمان مکلف است

۱- سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران در تیرماه سال ۱۳۵۴ و به‌منظور هدایت و انجام مجموعه‌ای از وظایف، که پیشتر توسط دستگاه‌های مختلف اجرائی به انجام می‌رسید، تأسیس گردید. مجموعه وظایف محوله به سازمان نوعاً به امور بین‌المللی و روابط خارجی کشور مربوط می‌گردند.

حداکثر ظرف ۱۵ روز درخواست را همراه با نظریه خویش در هیأت مذکور ۱ در ماده ۶ مطرح نماید (حسن زاده، محمد (۱۳۸۷).

همچنین ماده ۱۱ قانون، متضمن مقرراتی در باب نحوه ورود سرمایه و نحوه پوشش آن و ماده ۱ قانون و مواد ۱، ۷، ۸، ۹، ۱۰ نیز در مورد بخشی از موازین ناظر به نحوه ارزیابی سرمایه های خارجی و نحوه ورود سرمایه و تشریفات آن به کشور پیش بینی گردیده است (آذری، مصطفی (۱۳۸۷).

امروزه جریان سرمایه گذاری های خارجی از شاخص های مهم فرآیند جهانی شدن اقتصاد است. جدای از اهمیت این پدیده، بسیاری از کشورهای در حال توسعه که از فقدان منابع مالی داخلی رنج می برند، بهره گیری از منابع خارجی را برای تداوم برنامه های توسعه اقتصادی خود ضروری می بینند. این منابع به دو شکل سرمایه گذاری غیرمستقیم خارجی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی انجام می شود که در نوع غیرمستقیم یعنی سرمایه گذاری بر اساس استقراض، گرفتن وام، خرید اوراق قرضه و سایر مطالبات بلندمدت از دولت ها، نهادهای مالی بین المللی و غیره صورت می گیرد (غنی زاده، موسی و نواب، مهدی؛ ۱۳۸۰).

نتیجه گیری

بحران اقتصادی در یک جامعه مفروض، پدیده ای است که نظم اقتصادی آن جامعه را بر هم می زند، چون نظم اقتصادی به هم بخورد، نظم و امنیت اجتماعی و سیاسی را متأثر می شود. درجه تأثیر به شدت بحران بستگی دارد که در صورت شدت می تواند انقلاب یا کودتا را به همراه داشته باشد که هریک از این وقایع به تنهایی می تواند صلح و امنیت ملی، منطقه ای و حتی بین المللی را به مخاطره اندازد. بحران اقتصادی که در سال ۲۰۰۸ ایجاد شد از آمریکا آغاز و به اقصی نقاط جهان گسترش یافت. این پدیده جهانی فقط کشورها، شرکت های ملی و فراملی را هدف قرار نداد بلکه اشخاص خصوصی را نیز متأثر نمود تا جایی که خانواده هایی به علت از دست دادن شغل دست به خودکشی دسته جمعی زدند. در این شرایط نظم حقوق بین الملل است که می تواند نظم سیاسی و اقتصادی را سامان بخشد و مهمترین نقش را در بحران های اقتصادی داشته باشد، البته نمی توان نقش مؤثر و بالای سازمان ملل را در ارتباط با این موضوع نادیده گرفت.

۱- شامل: شورای عالی سازمان، هیئت فنی، رئیس کل.

شورای امنیت می‌تواند به‌عنوان مسئول اولیه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، بحران‌های اقتصادی را تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی تلقی کرده و تصمیمات مقتضی به عمل آورد. در اینجا دولت تهدیدکننده‌ای به‌ظاهر وجود ندارد؛ بلکه نفس بحران تهدیدکننده است. شاید ورود شورای امنیت در این مقولات موجب تحول مفهومی در مقوله صلح و امنیت شود (شایگان، فریده؛ ۱۳۸۰).

علل بحران‌های اقتصاد جهانی هرچه باشد، آن بحران می‌تواند تمام جنبه‌های زیست اجتماعی را متأثر کند، لذا جامعه بین‌المللی بخصوص دولت‌ها برای تقابل باید، ضمن تعامل، همکاری، هماهنگی و همبستگی با یکدیگر و استفاده از ابزارها و نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و غیره می‌بایست حداکثر تلاش خود را در این زمینه بکار گیرند، هرچند تاکنون تلاش‌ها و راه کارهایی در این زمینه صورت گرفته است لیکن باتوجه به افزایش دامنه تحولات جهانی و شبکه‌ای شدن جهان معاصر که همواره می‌تواند شرایط را برای بحران‌های اقتصادی فراهم نموده تا بر مؤسسات مالی و اعتباری به‌عنوان زیر شاخه‌ای از اقتصاد جهانی تأثیرگذار باشد، به نظر می‌رسد این تلاش‌ها کافی نبوده و باید تغییرات و اصلاحاتی در این نهادها با امعان به علوم روز صورت گیرد، به‌عنوان مثال صندوق بین‌المللی پول که بهترین نهاد برای مقابله عملی با بحران‌های اقتصادی می‌باشد همگام با این تحولات گام برنداشته است و ساختار کنونی آن نمی‌تواند جوابگوی نیازهای فعلی جامعه جهانی باشد بنابراین نیاز به تغییر و اصلاح ساختار آن ضروری است تا بتواند بیشتر نقش پیشگیری را بازی کند تا درمان.

نظام‌های پولی و مالی بین‌المللی نیز به‌عنوان شاخه‌ای از نظام اقتصادی می‌توانند نقش مؤثری در صلح و امنیت بین‌المللی داشته باشند. در دهه‌های اخیر پیچیدگی نظام اقتصاد جهانی و درهم‌تنیدگی نظام‌های مالی و پولی به‌عنوان یکی از نمادهای اصلی جهانی شدن اقتصاد، بیشتر شده است؛ لذا بحران‌های مالی می‌تواند به‌سرعت به بحران اقتصادی تبدیل شده و امواج آن دیگر لایه‌های اقتصادی چون تجارت، مالیه، سرمایه‌گذاری، بورس، بانکداری و بازار کالا و خدمات را تحت سیطره خود قرار دهند، به بیان دیگر بحران نظام پولی و مالی بین‌المللی با صلح و امنیت بشری گره خورده است به‌طوری که «برنامه توسعه سازمان ملل» امنیت بشری را با زنجیره‌ای از امنیت شامل امنیت اقتصادی و مالی، امنیت غذایی، امنیت بهداشتی، امنیت زیست‌محیطی، امنیت فردی، امنیت اجتماعی و امنیت سیاسی همراه می‌داند، بنابراین می‌توان گفت که ثبات نظام پولی و مالی بین‌المللی با امنیت، صلح و توسعه مرتبط است و به‌خطرافتادن آن در حوزه‌های مزبور،

گسترش گرسنگی، فقر، بیماری و تمایل خیل عظیم آسیب دیدگان به خشونت برای تصاحب بیشتر منابع را به همراه خواهد داشت (واعظی، محمود؛ ۱۳۸۸).

از دیگر عوامل اقتصادی که می تواند زمینه بروز و شدت بحران ها را افزایش دهد رونق و رکود اقتصادی است، رونق و رکود اقتصادی که جزء جدایی ناپذیر نظام سرمایه داری است همواره در طول تاریخ به طرق مختلف بروز و ظهور نموده و توانسته در شرایطی به یک بحران فراگیر تبدیل شود، به عنوان مثال در بحران سال ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ عملکرد ضعیف اقتصاد آمریکا در بازار مسکن و بازارهای مالی، اقتصاد جهان را در معرض رکود گسترده ای قرار داد (عادلی، محمد حسین؛ ۱۳۸۷).

در خصوص تأثیر این بحران بر اقتصاد ایران، چنانچه ما اقتصاد ایران را به عنوان یک اقتصاد باز کوچک یا اقتصاد بسته ای که مراودات بین المللی در آن کم است در نظر بگیریم با توجه به ضریب وابستگی اقتصاد ایران به درآمدهای نفت و گاز، این بحران بر اقتصاد ایران تأثیر گذار می باشد؛ زیرا حجم انبوهی از کالاهای وارداتی با استفاده از درآمدهای نفتی خریداری می شوند و از سوی دیگر تجهیزات، کالاهای سرمایه ای و مواد اولیه مورد نیاز برای تولید کالاهای صادراتی نیز از محل دلارهای نفتی تأمین می شود، در واقع کاهش در آمد نفتی در اقتصاد کشور، فشار به نرخ ارز، پایان دوره واردات آسان و افزایش بهای تمام شده واردات را به بار می آورد. این عوامل از یک سو، باعث کاهش واردات و از سوی دیگر باعث تشدید تورم از ناحیه عرضه می شوند (رحیمی، غلامعلی؛ ۱۳۸۷). البته امروزه وابستگی شدید اقتصاد ایران به منابع نفتی به عنوان حادث ترین مسائل کشور، علاوه بر جنبه اقتصادی، می تواند سایر جنبه های دیگر از جمله اجتماعی، سیاسی و امنیتی را تحت تأثیر قرار دهد (سیفلو، سجاد، اقتصاد مقاومتی؛ ۱۳۹۳)؛ لذا مردمی شدن اقتصاد یا به تعبیر دیگر اقتصاد مقاومتی می تواند به عنوان یک نظام اقتصادی هماهنگ با سایر مقوله های سیاسی و امنیتی نقش مؤثری در مقابله و مقاومت در برابر فشار، تحریم ها و تحولات جهانی از جمله بحران های اقتصادی ایجاد نماید به تعبیر دیگر اقتصاد مقاومتی را نمی توان صرفاً مقاومت اقتصادی دانست؛ بلکه ایجاد امنیت و ثبات در اقتصاد از دیگر شاخص های آن می باشد؛ زیرا اجرای اقتصاد مقاومتی و مردمی در ایران می تواند علاوه بر ثبات اقتصادی، نقش مؤثری را در دیگر مؤلفه های تأثیر گذار مانند امنیت بخصوص در بعد قضایی را در برابر شوک های داخلی و خارجی از جمله بحران های اقتصادی ایفاء نماید.

پیشنهاها

امروزه، نقش و تأثیر جهانی‌شدن بر کلیه بخش‌ها بخصوص بخش اقتصادی باعث شده هرگونه اختلال در هر یک از زیرمجموعه‌های آن به دلیل شبکه‌ای عمل کردن، به بحرانی بزرگ تبدیل شود و با سرایت به آخرین حلقه‌های این چرخه منجر به نارضایتی، کودتا، انقلاب و در نهایت جنگ‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی شود و صلح و امنیت بین‌المللی را مورد تهدید قرار دهد؛ لذا در این مقاله برای تقابل با اثرات مخرب این پدیده جهانی، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

- ۱- تشکیل صندوقی تحت عنوان بیمه‌ی سپرده‌گذاران و اعتباردهندگان.
- ۲- ترسیم نقشه‌ای بلندمدت و منضبط درساختار مالی کشورها بخصوص کشورهای دارای اقتصاد بزرگ.
- ۳- توجه کشورها به نوآوری و خلاقیت به عنوان کلید طلایی گذر از بحران.
- ۴- اختصاص یک درصد از بودجه هر کشور به عنوان حاشیه‌ای امن برای مدیریت کردن بحران‌ها بخصوص بحران‌های اقتصادی.
- ۵- ایجاد زیرساخت‌های سالم حداقل برای کوتاه مدت با هدف گذر از بحران.
- ۶- ایجاد تنوع درآمدی از سوی کشورها برای کاهش اثرات بحران اقتصادی.
- ۷- توجه مسوولین به فرهنگ سازی، آموزش و ترویج اقتصاد مقاومتی در بین آحاد مردم بخصوص فعالان اقتصادی به عنوان یک اهرم کارآمد در تقابل با بحران‌های اقتصادی.

فهرست منابع

- آذری، مصطفی (۱۳۸۷)، بررسی تحولات بحران در اقتصاد آمریکا، تهران: انتشارات موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- اشرفی، داریوش (۱۳۹۳). تفسیر جدید از صلح و امنیت بین المللی و تأثیر آن بر مفهوم حاکمیت ملی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۲.
- امیدوارنیا، محمدجواد (۱۳۸۱)، امنیت در قرن بیست و یکم، تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین الملل.
- امین آبادی، محمد (۱۸ تیر ۱۳۹۴)، اتحادیه اروپا در برزخ، روزنامه کیهان، شماره ۲۱۱۰۳، ص ۸
- ایزدی، پیروز (۱۳۹۴)، یونان در برابر لحظه سرنوشت، سی و چهارمین گزارش مرکز تحقیقات استراتژیک، تهران.
- ایزی، محسن (۱۳۸۷)، پیدایش و گسترش بحران مالی در جهان و اثرات آن بر اقتصاد ایران، تهران: انتشارات مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- بلورفروشان، محسن (۱۳۸۷). بحران جهانی و اقتصادی ایران، ماهنامه اقتصادی و مالی بین المللی اقتصاد ایران، سال یازدهم، شماره ۱۲۰.
- بلورفروشان، محسن (۱۳۸۷)، بحران جهانی و اقتصاد جهانی، تهران: انتشارات میزان.
- تقوی، مهدی (۱۳۹۰)، رابطه نرخ سود بانکی و تولید در اقتصاد ایران، تهران: انتشارات دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- جلالی، محمود (۱۳۸۳)، حل و فصل دعاوی سرمایه گذاری از طریق داوری ایکسید و ضرورت الحاق ایران، فصلنامه آموزه های فقهی الهیات و حقوق، شماره ۱۳.
- حسن زاده، محمد (۱۳۸۷)، نگاهی به بحران های مالی و تأثیر بحران اخیر بر اقتصاد ایران، تهران: نشر موسسه تدبیر اقتصاد.
- حسنی مقدم، سید روح ا... (۱۳۸۵)، گزارش علل و پیامدهای بحران مالی جهان و تأثیر آن بر شرکت بورس اوراق بهادار، ماهنامه مرکز مطالعات و پژوهش های وزارت بازرگانی، شماره ۶.
- رحیمی، غلامعلی (۱۳۸۷)، تحولات اقتصاد جهان (چشم انداز اقتصاد جهانی)، تهران: نشر مؤسسه مطالعات بین المللی انرژی.
- سمیعی اصفهانی، علیرضا و نیری، هومن (۱۳۹۴)، بحران اقتصاد جهانی و تأثیر آن بر اعتماد سیاسی شهروندان به کشورهای اتحادیه اروپا، فصلنامه راهبردی جهانی شدن، سال ششم، شماره ۱۶.
- سیف، احمدی (۱۳۸۰)، مقدمه ای بر اقتصاد سیاسی، چاپ اول، تهران: نشر نی.
- سیفلو، سجاد (۱۳۹۳)، اقتصاد مقاومتی راهبرد دفاع غیرعامل اقتصادی، فصلنامه سیاست دفاعی، سال بیست و دوم، شماره ۸۷، ص ۸۰

- شایگان، فریده (۱۳۸۰)، شورای امنیت سازمان ملل متحد و مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی، تهران: انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- صبوری، حسین (۱۳۸۷). رکود: پایدار یا ناپایدار عمیق یا در سطح؟. فصلنامه روند اقتصادی، شماره ۴۲.
- عادل، محمدحسین (۱۳۸۷)، بحران بحران‌ها، فصلنامه روند اقتصادی، شماره ۴۴.
- علمی، محمد (۱۳۸۷)، بحران مالی آمریکا و درسهای ناشی از آن، فصلنامه اندیشکده تجارت (سازمان توسعه تجارت ایران)، شماره ۶.
- علیپور، محمدرضا (۵ دی ۱۳۸۷)، ارائه راه کارهای منطقه‌ای کشورها برای مقابله با بحران‌های اقتصادی، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۱۶۹۹.
- غنی‌زاده، موسی و نواب، مهدی (۱۳۸۰)، چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی، انتشارات معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی / گروه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌المللی.
- گلریزی، حسین (۱۳۶۹)، سازمان مالی و پولی بین‌المللی، انتشارات بانک مرکزی.
- مؤمنی راد، احمد و قاسم‌زاده، مجید (۱۳۹۴). راهکارهای حل و فصل اختلافات بین‌المللی سرمایه‌گذاری، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۵، شماره یک.
- محمودی، سید محمد (۱۳۸۲)، نقش سیستم‌های اطلاعاتی در مدیریت بحران، مجله فرهنگ مدیریت، سال اول، شماره ۴.
- میلانی، جمیل (۱۳۹۴)، اقتصاد مقاومتی و چالشهای تحقق آن، مجله اقتصادی، شماره ۷ و ۸، ص ۱۰.
- نوید نیا، منیژه (۱۳۸۴)، چندگانگی امنیت، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال اول شماره ۲.
- واعظی، محمود (۱۳۸۸)، بحران اقتصادی در جهان، زمینه و ابعاد، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره یک.
- Booth.K (1999), Three Tyrannies, in Tim dunne and Nicholas J. Wheeler (eds.), Human rights in Global Politics, Cambridge university press.
- Constantinescu. M (2011). Defense And Security Effects of The Economic Crisis, Journal of Defense Resource Management, vol 2. No2.
- Crumly.B & Karon.T (2009). Is the Economic Crisis a Security Threat Too? Available at: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1881492,00.html> (Accessed feb 05, 2016)
- Goldstein. J (1992), international relation, London: Longman.
- Habibi.T (2016). cultural and social approach to resistance economy, available at: www.ido.ir/en/pages/?id=168 (accessed aug 17, 2016)
- Khajepour, B (2014). Decoding Iran's 'resistance economy', available at: www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/decoding-resistance-economy-iran.html (accessed aug 17, 2016)
- Loneragan. S, (1999), Environmental Change, Adaptation and Security, Dordrecht: kluwer Academic.
- Lucas.B & Bakrania.sh (2009). The Impact of the Financial Crisis on Conflict and State Fragility in Sub-Saharan Africa. Available at: <http://www.gsdr.org/docs/open/eirs6.pdf> (Accessed feb 01, 2016)

- Mabee, B, Human (2003), Rights and security, International Journal of Human Rights vol.7.No.2,pp.164-178.
- Manessiotis, B (2011). The Root-Causes of The Greek Sovereign Debt Crisis, Available at: [http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/The%20rootcauses%20of%20the%20greek%20sovereign%20debt%20crisis%2005%2005%202011\(3\).pdf](http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/The%20rootcauses%20of%20the%20greek%20sovereign%20debt%20crisis%2005%2005%202011(3).pdf) (Accessed feb 11, 2016)
- Ozturk. S & Sozdemir. A (2015). Effects of Global financial crisis on Greece Economy, Available at: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115004414> (Accessed feb 22, 2016)
- Palme. O, (1982), Common Security:A Blue for Survival,New York: Simon and Schuster,
- Rajan.C.F (1961).united nationls And domestic jurisdiction, Oxford: Oxford university press.

